

ABC ATOPOWEGO ZAPALENIA SKÓRY

AZS w pytaniach i odpowiedziach

Wydanie II, uzupełnione i uaktualnione
pod redakcją prof. Romana J. Nowickiego

ABC **atopowego zapalenia skóry**

AZS w pytaniach i odpowiedziach

pod redakcją
prof. Romana J. Nowickiego

Wydanie II, uzupełnione i uaktualnione

ABC atopowego zapalenia skóry.

AZS w pytaniach i odpowiedziach

pod redakcją prof. Romana J. Nowickiego

© Copyright by Termedia

TERMEDIA

Wszystkie prawa zastrzeżone

Żaden z fragmentów tej książki nie może być publikowany w jakiegokolwiek formie bez wcześniejszej pisemnej zgody wydawcy.

Dotyczy to także fotokopii i mikrofilmów oraz rozpowszechniania za pośrednictwem nośników elektronicznych.

Termedia Wydawnictwa Medyczne
ul. Kleberga 2
61-615 Poznań
tel./faks +48 61 822 77 81
e-mail: termedia@termedia.pl
<http://www.termedia.pl>

Termedia Wydawnictwa Medyczne
Poznań 2022 r.
Wydanie II, uzupełnione i uaktualnione

skład i łamanie: studio graficzne TERMEDIA

ISBN: 978-83-7988-285-4

Wydawca dołożył wszelkich starań, aby cytowane w podręczniku nazwy leków, ich dawki oraz inne informacje były prawidłowe. Wydawca ani autor nie ponoszą odpowiedzialności za konsekwencje wykorzystania informacji zawartych w niniejszej publikacji. Każdy produkt, o którym mowa w książce, powinien być stosowany zgodnie z odpowiednimi informacjami podanymi przez producenta. Ostateczną odpowiedzialność ponosi lekarz prowadzący.

ZESPÓŁ AUTORÓW

prof. dr hab. Wioletta Barańska-Rybak

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

dr n. med. Elżbieta Grubska-Suchanek

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

lek. Joanna Kludkowska

Centrum Medyczne Kardiotel, Sopot

prof. dr hab. Magdalena Lange

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

dr n. med. Hanna Ługowska-Umer

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

dr n. med. Bogusław Nedoszytko

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

prof. dr hab., dr h.c. Roman J. Nowicki

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

dr n. med. Adrianna Opalska-Tuszyńska

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

dr n. med. Monika Sikorska

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

prof. dr hab. Małgorzata Sokołowska-Wojdyło

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

dr hab. Aneta Szczerkowska-Dobosz

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

prof. dr hab. Magdalena Trzeciak

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

dr n. med. Aleksandra Wilkowska

Katedra i Klinika Dermatologii, Wenerologii i Alergologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

prof. dr hab. Michał Żmijewski

Katedra Histologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

Spis treści

Wstęp do wydania II	7
Wstęp do wydania I	9
A. CO JEST PRZYCZYNĄ ATOPOWEGO ZAPALENIA SKÓRY?	11
ROZDZIAŁ 1. Czy atopowe zapalenie skóry jest chorobą dziedziczną?	13
Bogusław Nedoszytko	
ROZDZIAŁ 2. Czy atopowe zapalenie skóry jest chorobą alergiczną?	34
Elżbieta Grubska-Suchanek, Małgorzata Sokołowska-Wojdyło	
ROZDZIAŁ 3. Czy atopowe zapalenie skóry to choroba dermatologiczna?	37
Małgorzata Sokołowska-Wojdyło, Monika Sikorska, Bogusław Nedoszytko	
ROZDZIAŁ 4. Jaki jest wpływ infekcji na rozwój atopowego zapalenia skóry?	45
Wioletta Barańska-Rybak, Roman J. Nowicki	
ROZDZIAŁ 5. Czy układ nerwowy wpływa na rozwój atopowego zapalenia skóry?	53
Bogusław Nedoszytko	
B. JAK ROZPOZNAĆ ATOPOWE ZAPALENIE SKÓRY?	75
ROZDZIAŁ 1. Wywiad i badanie kliniczne	77
Monika Sikorska, Aleksandra Wilkowska, Roman J. Nowicki	
ROZDZIAŁ 2. Jak ocenić nasilenie choroby?	88
Roman J. Nowicki, Monika Sikorska, Aleksandra Wilkowska	
ROZDZIAŁ 3. Świąd w atopowym zapaleniu skóry	92
Magdalena Lange	
ROZDZIAŁ 4. Czy atopowe zapalenie skóry wpływa na jakość życia?	107
Joanna Kludkowska, Adrianna Opalska-Tuszyńska, Roman J. Nowicki	
ROZDZIAŁ 5. Rozpoznanie różnicowe	115
Aneta Szczerkowska-Dobosz, Elżbieta Grubska-Suchanek, Małgorzata Sokołowska-Wojdyło	
ROZDZIAŁ 6. Testy alergologiczne	124
Elżbieta Grubska-Suchanek	
C. JAK LECZYĆ ATOPOWE ZAPALENIE SKÓRY?	127
ROZDZIAŁ 1. Terapia podstawowa	129
1.1. Wprowadzenie	129
Roman J. Nowicki	
1.2. Terapia emolientowa i kąpiele	132
Aleksandra Wilkowska, Magdalena Trzeciak, Roman J. Nowicki, Monika Sikorska	
1.3. Leczenie infekcji	136
Wioletta Barańska-Rybak, Roman J. Nowicki	
1.4. Jak zapobiegać nawrotom choroby	142
Aleksandra Wilkowska, Roman J. Nowicki	

ROZDZIAŁ 2. Miejscowa terapia przeciwzapalna	148
2.1. Miejscowe leki przeciwzapalne	148
2.1.1. Glikokortykosteroidy i sterydofobia	148
Elżbieta Grubska-Suchanek, Hanna Ługowska-Umer	
2.1.2. Miejscowe inhibitory kalcyneuryny	153
Małgorzata Sokolowska-Wojdyło, Magdalena Trzeciak, Roman J. Nowicki	
2.1.3. Kryzaborol	166
Elżbieta Grubska-Suchanek, Magdalena Trzeciak, Roman J. Nowicki	
2.2. Mokre opatrunki	168
Roman J. Nowicki, Monika Sikorska, Magdalena Trzeciak	
ROZDZIAŁ 3. Fototerapia	177
Małgorzata Sokolowska-Wojdyło, Aneta Szczerkowska-Dobosz	
ROZDZIAŁ 4. Terapia systemowa	182
4.1. Kiedy stosować leczenie ogólne	182
Roman J. Nowicki	
4.2. Leki przeciwhistaminowe	184
Hanna Ługowska-Umer, Roman J. Nowicki	
4.3. Glikokortykosteroidy	191
Hanna Ługowska-Umer, Aleksandra Wilkowska	
4.4. Cyklosporyna A	193
Aleksandra Wilkowska, Aneta Szczerkowska-Dobosz, Monika Sikorska	
4.5. Leki biologiczne	196
Magdalena Trzeciak, Aleksandra Wilkowska, Roman J. Nowicki	
4.6. Leki drobnocząsteczkowe	202
Magdalena Trzeciak, Roman J. Nowicki	
4.7. Metotreksat	209
Elżbieta Grubska-Suchanek, Aleksandra Wilkowska, Roman J. Nowicki	
4.8. Mykofenolan mofetylu	214
Hanna Ługowska-Umer, Aneta Szczerkowska-Dobosz	
4.9. Azatiopryna	216
Aleksandra Wilkowska, Aneta Szczerkowska-Dobosz, Roman J. Nowicki	
4.10. Witamina D	220
Michał Żmijewski, Aleksandra Wilkowska	
4.11. Probiotyki i żywność specjalnego przeznaczenia medycznego	233
Aleksandra Wilkowska, Hanna Ługowska-Umer, Roman J. Nowicki	
ROZDZIAŁ 5. Swoista terapia alergowa	238
Elżbieta Grubska-Suchanek	
ROZDZIAŁ 6. Skuteczne leczenie atopowego zapalenia skóry	242
Roman J. Nowicki	

Wstęp do wydania II

Stale zwiększająca się liczba pacjentów z atopowym zapaleniem skóry (AZS) stanowi poważny problem medyczny oraz terapeutyczny dotyczący nie tylko dermatologii i alergologii, lecz także pediatrii i medycyny rodzinnej. Atopowe zapalenie skóry jest przewlekłym, nawrotowym schorzeniem powszechnie spotykanym w praktyce lekarskiej zarówno u dzieci, jak i dorosłych. Choroba jest wynikiem złożonych interakcji genetyczno-epigenetyczno-środowiskowo-immunologicznych z nakładającym się defektem bariery naskórkowej.

Zapalne zmiany wypryskowe lokalizują się najczęściej na zgięciach łokciowych i kolanowych, twarzy i szyi, ale mogą obejmować też całe ciało. Ze względu na uszkodzenie bariery naskórkowej i niedobór peptydów antydrobnoustrojowych (AMP) u pacjentów z AZS obserwuje się skłonność do rozwoju zakażeń bakteryjnych, wirusowych i grzybiczych.

Choroba ta jest pierwszym krokiem w tzw. marszu atopowym prowadzącym do rozwoju alergii pokarmowej, alergicznego nieżytu nosa lub astmy. Towarzyszy jej szereg schorzeń autoimmunologicznych, sercowo-naczyniowych, okulistycznych i neurologicznych.

Obciążenie finansowe pacjentów z AZS jest większe niż pacjentów z cukrzycą lub astmą. Choroba ta poważnie wpływa zarówno na psychikę, jak i rozwój fizyczny chorego. Zakłóca wykonywanie codziennych czynności, takich jak nauka, aktywność społeczna, wypoczynek, zajęcia sportowe, znacznie obniżając jakość życia.

Stała nadwrażliwość, przewlekły świąd uniemożliwiający prawidłowy sen zarówno pacjenta, jak i całej jego rodziny prowadzą do ciągłego stresu, nerwicy, a nawet depresji i myśli samobójczych.

Skuteczna terapia AZS powinna szybko eliminować objawy choroby, zapobiegać zaostrzeniom i rozwojowi chorób towarzyszących oraz poprawiać jakość życia pacjentów. Leczenie AZS jest nierzadko żmudne i trudne. Wymaga dużej dyscypliny i cierpliwości od chorego (około

połowa chorych nie stosuje się dokładnie do zaleceń lekarskich), jego opiekunów, a także od lekarza leczącego. Cieszymy się z rejestracji coraz skuteczniejszych i bezpieczniejszych nowych leków biologicznych oraz drobnocząsteczkowych do leczenia AZS. Pamiętajmy jednak, że ponad 2/3 wszystkich przypadków tej choroby można wyleczyć za pomocą tradycyjnej terapii miejscowej.

Aby ułatwić lekarzom właściwe postępowanie w rozpoznawaniu i nowoczesnym leczeniu AZS, zgodne z najnowszymi rekomendacjami, zespół Autorów – klinicystów i praktyków z Kliniki Dermatologii, Wenerologii i Alergologii Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego i Uniwersyteckiego Centrum Klinicznego, członków Sekcji Dermatologicznej Polskiego Towarzystwa Alergologicznego oraz Oddziału Morskiego Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego – oddaje Państwu do dyspozycji drugie, poprawione i uaktualnione wydanie naszego podręcznika – „ABC atopowego zapalenia skóry. AZS w pytaniach i odpowiedziach”.

Życzymy Państwu i Waszym pacjentom samych sukcesów terapeutycznych i zdrowia!

prof. Roman Nowicki
Gdańsk, luty 2022 r.

„ABC atopowego zapalenia skóry. AZS w pytaniach i odpowiedziach” jest drugim wydaniem doskonałej pozycji przygotowanej przez zespół prof. dr. hab. n. med., dr. h.c. Romana Nowickiego. [...] Książka jest praktycznym przewodnikiem na najwyższym poziomie merytorycznym. [...] Odpowie na wątpliwości lekarzy specjalistów i rezydentów dotyczące przyczyny atopowego zapalenia skóry, postępowania diagnostycznego, pielęgnacji skóry i najlepszych metod leczenia dwudziestego pierwszego wieku. Jestem przekonana, że z równym zainteresowaniem po książkę sięgną przedstawiciele innych zawodów medycznych i zaintrygowani treścią pacjenci. Redaktor książki postawił sobie nadzwyczaj ambitne zadanie, aby w sposób przystępny napisać o sprawach bardzo trudnych i złożonych. Sukces pierwszego wydania pokazuje, że to zadanie zostało zrealizowane w sposób doskonały. Łatwy do zapamiętania tytuł „ABC AZS” mógł wymyślić tylko prof. Roman Nowicki – wybitny mistrz intelektualnego humoru i ciętej riposty. Gratuluję doskonałego opracowania.

prof. dr hab. n. med. Lidia Rudnicka
prezes Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego

Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat obserwowany jest gwałtowny wzrost częstości występowania chorób alergicznych, w tym między innymi atopowego zapalenia skóry [...] Ustalenie prawidłowego rozpoznania, umiejętnie prowadzona diagnostyka różnicowa, a w konsekwencji dobór optymalnego leczenia są kluczem do sukcesu terapeutycznego w tej jednostce chorobowej. Książka ta, przygotowana przez zespół wybitnych klinicystów z ośrodka gdańskiego [...], napisana została z myślą o lekarzach praktykach. Opracowanie to jest szczególnie cenne dla osób przygotowujących się do egzaminów specjalizacyjnych. Przystępna forma podręcznika, krótkie i przejrzyste rozdziały odpowiadają na pytania z naszej codziennej praktyki klinicznej. [...] Monografia [...] powinna znaleźć się w bibliotece każdego alergologa, dermatologa, pediatry oraz lekarza specjalisty medycyny rodzinnej. Z wielką przyjemnością sięgnąłem po drugie już wydanie tego doskonałego podręcznika. Gorąco zachęcam Państwa do zapoznania się z tą monografią.

dr hab. n. med. Maciej Kupczyk
prezydent Polskiego Towarzystwa Alergologicznego